

Daina Gavare, *Mg.Sc.soc.*
LU Bibliotēkas eksperte

Ievērojami LU absolventi.

Izcilas latviešu zinātnieces karjera - Anna Āboliņa Kroģe

Turpinot publikāciju ciklu par ievērojamiem Latvijas Universitātes (turpmāk – LU) absolventiem, kas ieguvuši autoritāti un savu zinātnisko sasniegumu novērtējumu ārpus Latvijas, ir pieminama Anna Āboliņa (dzim. Kroģe, 1905-1997). No 1923. līdz 1930. gadam viņa studē Latvijas Universitātes (LU) Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes dabaszinātņu nodaļā. 1930. gadā tiek aizstāvēts darbs Dabaszinātņu kandidāta grāda iegūšanai “Herbsta un Grandry ķermenīšu sakārtojuma likumība pieauguša putna knābī”, kas ir pieejams LU Bibliotēkas krājumā.

att. Ēka Alberta ielā 10. Salīdzināmās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūtu ar Zoofizioloģijas nodaļu nodibināja 1920. gadā Medicīnas fakultātes ēkā Kronvalda bulvārī 9. 1926. gadā to pārvietoja uz Alberta ielu 10. Foto: Toms. Grīnbergs.

Anna Lūcija Kroģe dzimusi Jaunburtnieku pagastā 1905. gada 27. augustā zemkopju ģimenē. Pamatskolu beigusi Valmierā 1919. gadā, mācības turpina Rīgas 3. pilsētas vidusskolā, ko beidz 1923. gada pavasarī un tā paša gada rudenī uzsāk studijas LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē. Ļoti sekmīgi beigusi studijas, Anna Kroģe iegūst maģistres grādu un strādā par jaunāko asistenti LU Salīdzināmās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūta dzīvnieku fizioloģijas nodaļā. Pēc studijām fakultātes vadība viņu iesaista asistentes pienākumu veikšanā, no 1936. gada – par vecāko asistenti. Vēlāk savas zināšanas pētniecībā papildinājusi Strasbūras Universitātes Medicīnas fakultātes Histoloģijas institūtā un Neapoles Zooloģijas stacijā (1936, 1937) un kopš 1940. gada ir lektore un privātdocente LU Matemātikas dabaszinātņu fakultātē.

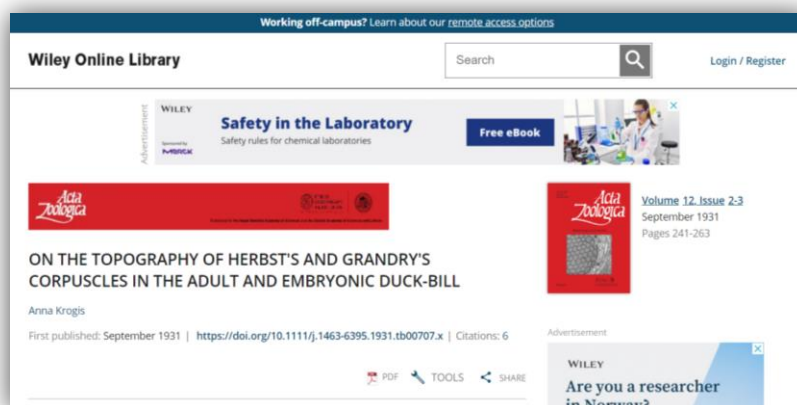
1942. gadā pēc habilitācijas darba aizstāvēšanas LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte jauno zinātnieci ievēl par subasistenti. Anna Kroģe apprecas ar savu skolotāju zinātnes laukā - profesoru, fakultātes dekānu Leonu Āboliņu (1895-

1974) un viņi kopīgi turpina darbu eksperimentālajā zooloģijā. 1944. gada novembrī, pavadot 36 stundas Baltijas jūras viļņos, abi zinātnieki ir spiesti atstāt Latviju kopā ar 165 likteņbiedriem. Pēc dažiem profesionālajā darbā pavadītiem gadiem Stokholmā zinātnieki pētnieciskā un pedagoģiskā darba gaitas turpina Upsalas Universitātes Zoofizioloģijas fakultātē.

1963. gada 31. martā Anna Āboliņa Kroģe aizstāv disertāciju, kas aptver 5 pētījumus. Savā aizstāvēšanas runā zinātniece klātesošos iepazīstina ar vīngliemežu čaulas veidošanas ierosināšanas morfoloģiskiem un bioķīmiskiem pamatiem, kur disertācijas autorei izdevies atklāt jauna veida organiskus kristālus kā šis veidošanās jeb pārkaļķošanās pirmstadiju. Atklājumi noveda pie jauniem atzinumiem jautājumā par augstāko dzīvnieku skeleta veidošanos, to nozīmi medicīnā, tādējādi palīdzot izskaidrot, piemēram, asinsvadu pārkaļķošanos. Veiksmīgi aizstāvot disertāciju, A. Āboliņai Kroģei tā paša gada maijā svinīgajā Upsalas Universitātes promocijas aktā tiek piešķirts filozofijas doktores grāds.

Latviešu zinātnieces pētījumu rezultāti publicēti vairākos profesionālos žurnālos, piem., *Acta Zoologica*, *Nature*, *Zeitschrift für Zellforschung und Mikroskopische Anatomie*, *Cell and Tissue Research*, u.c. Anna Āboliņa Kroģe ir piedalījies kā lietpratēja arī Amerikas universitātes komisijā, kas izvērtē zoofizioloģijas profesūrai pieteikušos kandidātus. A. Āboliņa Kroģe ir vienīgā referente no Zviedrijas, kas referē par saviem atradumiem gliemežu čaulu audu pārvērtībās starptautiskajā konferencē Japānā. Mirusi 1997. gada 6. jūnijā Upsalā, Zviedrijā.

Ir vērts pieminēt, ka publikācija “On the topography of herbst's and grandry's corpuscles in the adult and embryonic duck-bill” pirmo reizi publicēta izdevēja Elsevier Science žurnālā “*Acta Zoologica*” 1931. gadā un tās pilnais teksts pieejams Willey Online Library datubāzē : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1463-6395.1931.tb00707.x> Darba izvilkums pārpublicēts LU Salīdzinošās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūta darbu izdotajā sējumā Nr. 38 (1932) un tas pieejams LU e-resursu repozitorijā: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/61155>.

att. *Acta Zoologica*, Vol. 12, N 2-3 (1931), p. 241-263.

Nepublicēti materiāli:

Krogis, Anna. (1930). Herbsta un Grandry ķermenīšu sakārtojuma likumība pieauguša putna knābī / Annas Kroģis darbs, iesniegts Matemātikas - dabas zinātņu fakultātei kandidāta grāda iegūšanai. [Rīga: Latvijas Universitāte]. 36, [3].

Izmantotie avoti un literatūra:

[B.a.] (1963). Anna Aboliņa-Kroģe Filozofijas doktore. *Latvija*, 15, 3.

Grosvalds, Ilgars. (2014). Bioloģija Latvijas Universitātē (1919-1944) = Biology at the University of Latvia (1919-1944). *No: Zinātņu vēsture un muzejniecība. Latvijas Universitātes raksti* ; 800.sēj., [60.]-75. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/28390>

Grosvalds, Ilgars, Griņēvičs, Ivans.(2014). Latvijas sievietes ceļā uz augstāko izglītību un zinātņi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 59.-60. Pieejams: <http://www.lasproceedings.lv/wp-content/uploads/2020/12/LZA-Vestis-A-dala-2014.-gada-5.-un-6.-numurs-1.pdf>

Grotāns, A. (1959). Pa zinātnes kāpnēm: [par Leonu Āboliņu]. *Akadēmiskā Dzīve*, 2, 67.-68.

Lasmane, V. (1997). Latviešu zinātniece Anna Āboliņa mūžības ceļā. *Brīvā Latvija*. 26, 6.

Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919-1939. 2. daļa. (1929). [Rīga] : Latvijas Universitāte, 341. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31827>

Slaucītājs, Leonīds. (1969). Skats LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes darbā. *Universitas*, 24, 18.-22.